

УДК 94 (477):930.1 «Жук»

*Андрій Магурчак**

АНДРІЙ ЖУК В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ

У статті аналізується історіографічний доробок, який виник у ході дослідження постаті Андрія Жука – одного із лідерів українського національно-визвольного руху першої половини ХХ ст. Автором виокремлено два історіографічні періоди, які відрізняються оцінками та наповненістю матеріалом.

Ключові слова: Андрій Жук, українська історіографія, біографія.

Перша половина ХХ століття – епоха великих змін в економічній, політичній і соціальних сферах людства. Зокрема, реалізація імперських геополітичних проектів і загострення соціальних та ідеологічних протиріч призвели до кривавих революцій, війн, активізації національних рухів та поширення шовіністичних настроїв. Такі історичні обставини обумовили спрямованість діяльності багатьох українських суспільно-політичних діячів. Через цілі десятиліття, після буремних подій першої половини ХХ ст., повертаються із минувшини ці імена, чимало із яких для широкого загалу майже невідомі. До таких осіб можна віднести Андрія Жука (1880–1968) – політичного й громадського діяча, мислителя, публіциста.

В українській історіографії наукових праць, які безпосередньо присвячені постаті А. Жука, значно менше ніж тих, у яких аналізується життєвий шлях інших українських діячів, як наприклад С. Петлюри, М. Грушевського, В. Винниченка. Перш за все, це пояснюється обмеженим доступом дослідників до закордонних архівних фондів. Утім історіографічний матеріал дозволяє виділити два етапи в історіографії досліджуваної проблеми. Перший – датований періодом активної політичної діяльності політика й до проголошення української державності на початку 90-их років ХХ ст.; другий –

* Кандидат історичних наук, кафедра давньої та нової історії України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

від проголошення незалежності України і по сьогоднішній день. Відповідно автор ставить за мету проаналізувати історіографічний доробок присвячений постаті Андрія Жука і тим самим систематизувати наукові знання про нього.

Перший період характеризується малою кількістю праць, а також тим, що їхніми авторами були прихильники і товариші українського політика [4; 13; 19]. Зазвичай, вони характеризували життєвий і політичний шлях А. Жука і позитивно оцінювали його діяльність. Наприклад, В. Дорошенко писав: «Андрій Жук – сам коваль своєї долі. Власними зусиллями, самотужки вибився він у перші ряди сучасної української інтелігенції» [13, с. 128]. До цього блоку можна віднести статті, які присвячені ювілею кооперативної, публіцистичної діяльності А. Жука, що були опубліковані від імені редакції періодичних видань [5; 40; 43].

В радянській історіографії постать А. Жука замовчувалася, або інколи згадувалася в негативному ракурсі [22; 26].

Розглядаючи другий історіографічний період, слід зазначити, що він представлений значно більшою кількістю праць. Автори почали використовувати архівні матеріали і, відповідно, здійснювати більш ґрунтовні дослідження. В 1990-х рр. з'являються перші статті та повідомлення присвячені окремим періодам життя діяча [12; 29; 31; 32; 33; 37; 38]. Вони мали переважно оглядовий характер, але дали поштовх для подальшого аналізу багатогранної діяльності А. Жука.

На початку 90-х рр. ХХ століття з'явилися перші праці, у яких висвітлювалися маловідомі питання української історії. Серед низки такого роду праць виділяється монографія Г. Касьянова [17]. Значну увагу автор приділив стосункам інтелігенції із українськими соціал-демократами. Він подає коротеньку історію РУП-УСДРП і при цьому відмічає, що на початку 1909 р. в середовищі українських соціал-демократів відбувся розкол на дві групи: «закордонців» і київський ЦК. Дослідник порівнює ці події з ситуацією в РСДРП. На його думку це дало поштовх до поживлення партійного життя

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

серед інтелігенції. Також автором відмічаються заслуги А. Жука в заснуванні Українського Інформаційного Комітету (далі УІК), що призвело до утворення Союзу визволення України (далі СВУ) [17, с. 94].

На окрему увагу заслуговує альманах «Молода нація» видавництва «Смолоскип», який був започаткований у середині 90-х років ХХ століття. Так, у 2002 р. вийшов номер, який був присвячений А. Жуку. Зокрема, в ньому заступником головного редактора істориком І. Гиричем були опубліковані матеріали із канадського архіву А. Жука, а саме: уривки із його спогадів [3], працю політика про взаємини М. Грушевського і СВУ в період Першої світової війни [2].

Крім того, І. Гирич присвятив окрему статтю канадському архіву А. Жука, де подав коротеньку анотацію фонду. На переконання дослідника велику цінність становить щоденник політика: «Такого щоденника наша історична наука у археографічній ділянці ще не видавала, а за обсягом і фактажем може бути порівняний хіба з щоденником В. Винниченка» [7, с. 175]. При цьому, дослідник високо оцінив увесь архів діяча, як «неоціненний резервуар даних про багатогранну творчість самого А. Жука» [7, с. 175].

Також І. Гирич проаналізував політичну діяльність А. Жука в лавах українських соціал-демократів, називаючи його «сірим кардиналом» (в доброму розумінні цього слова). Він висвітлив його наміри змінити лінію і тактику партії, а також розбіжності з одним із лідерів УСДРП Л. Юркевичем [8, с. 17-18]. Велику увагу І. Гирич приділяє взаєминам А. Жука і В. Липинського, вважаючи, що турбота про майбутнє українського народу зближувала політиків. Високо оцінив він публіцистичну діяльність А. Жука, називаючи його, за введення до обігу великої кількості джерельного матеріалу в періодичних виданнях, істориком національно-визвольного руху. Водночас, І. Гирич вважає, що внесок А. Жука в історіографію українського національного руху другої половини ХІХ – першої декади ХХ століття залишається непроаналізованим.

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

Наступною статтею І. Гирича в альманасі стала стаття про історію написання А. Жуком статті «М. Грушевський та СВУ» [6]. Дослідник описує перші місяці перебування А. Жука у Львові (з 1907 р.), висвітлює трансформацію його поглядів. Автор зауважив, що діяч відкинув марксистські догми.

Також він опублікував листи М. Грушевського та В. Дорошенка до А. Жука, в яких обговорювалось ставлення до СВУ. І. Гирич показав А. Жука в статусі політика та історика. Важливе місце відведено ставленню до М. Грушевського: «А. Жук одним з перших істориків еміграції повернувся до більш зваженого, спокійного представлення особи М. Грушевського як політичного діяча» [6, с. 99-100].

Ця тематика знайшла відображення і в інших статтях І. Гирича, що увійшли до його монографії, в якій він досліджує теоретичні засади формування самостійницької суспільно-політичної думки, показує ставлення основних українських інтелектуалів до ідеї української державності [9]. Окремий розділ монографії присвячений «молодоукраїнському напрямку», в якому спеціальну увагу він приділяє А. Жуку. Дослідник визначає його погляди як симбіоз соціал-демократа і народовського консерватора.

Питанню участі А. Жука в національно-визвольній боротьбі 1917–1921 рр. присвячена стаття дослідниці Т. Осташко [27]. Вона звертає увагу на приїзд діяча до Києва напередодні приходу до влади П. Скоропадського і його ставлення до цієї ситуації. Дослідниця, використовуючи спогади А. Жука, робить висновок, що українська еміграція добре орієнтувалась в подіях і робила реальні кроки на шляху створення української державності. На переконання Т. Осташко, саме після зустрічі з В. Липинським, з яким А. Жук мав приятельські відносини, останнього призначили на дипломатичну роботу радником в українське посольство Відня. Авторка акцентує увагу на пропозиціях А. Жука щодо реформування українського дипломатичного корпусу і поїздки з В. Липинським до тогочасних столиць ЗУНР (Станіслава) та Директорії УНР

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

(Рівного). Також згадується участь А. Жука в роботі наради і конференції дипломатичних представництв за кордоном, які відбулись протягом літа 1919 р., в якості секретаря. Авторка, використовуючи матеріали українських архівів, цитує промову А. Жука на одному із засідань конференції в Карлсбаді, при цьому не згадуючи червневу нараду українських дипломатів 1919 р. у Відні. Вона справедливо вважає, що А. Жук припинив дипломатичну роботу через незгоду із С. Петлюрою, який підписав Варшавський договір. На підтвердження цього Т. Осташко цитує листа А. Жука до С. Петлюри від 1 лютого 1920 р. Водночас відзначено пробільшовицькі симпатії політика. Такий світоглядний дрейф дослідниця пояснює російсько-польськими суперечностями у «низці ймовірних політичних комбінацій для реалізації державницьких змагань українців» [27, с. 57]. Отже, Т. Осташко накреслила основні напрями діяльності А. Жука в роки революційних перетворень 1917–1921 рр., не вдаючись до деталізації і не використовуючи закордонні архівні матеріали.

В альманасі «Молода нація» була опублікована стаття О. Яся, який вперше намагається проаналізувати історіографічний доробок А. Жука [44]. Дослідник наголошує, що вивчення такого роду діяльності А. Жука перебуває на початковій стадії, «яка вирізняється інтенсивним евристичним пошуком, нагромадженням емпіричного матеріалу та першими спробами його систематизації» [44, с. 258]. Також історик помітив тенденцію більш активного залучення дослідниками біографії А. Жука матеріалів як із українських, так і іноземних архівів. О. Ясь стверджує, що наявні праці про А. Жука «вивели із затінку цю особистість», але обмежуються початком 20-х років ХХ століття. При цьому він додає, що дослідження даної проблематики є обнадійливими з великим потенціалом подальших досліджень.

Окрім статей з'явилися і перші дисертаційні дослідження. Зокрема, у 2012 р. була захищена дисертація Я. Таравської [39]. Авторка намагалась в комплексі розглянути діяльність українського політика за весь період його

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

життя. Але цієї мети не вдалось повністю досягти, не дивлячись на те, що останній розділ дослідження хронологічно завершується роком смерті політика (1968), оскільки фактично наводяться лише декілька подій датованих роками Другої світової війни і повоєнного періоду.

Авторка, аналізуючи історіографічний доробок з теми дослідження, справедливо зазначає, що розпорошеність архівного матеріалу й зосередження його основної частини за кордоном заважають створенню узагальнюючої праці. Відповідно, вона використовувала переважно архівні документи і матеріали українських і польських архівосховищ (використано тільки три справи з канадського особового архіву А. Жука). Також у роботі відсутні матеріали з Музею-архіву Української Вільної Академії Наук. Дослідниця помиляється коли стверджує, що в період 1905–1907 рр. А. Жук відстоював ідею відновлення української державності (адже в той час він перебував у полоні марксистських ідеологем). На нашу думку, є підстави вважати, що трансформація поглядів А. Жука розпочалася із переїздом його до Львова, а остаточно відбулася напередодні Першої світової війни.

Діяльність А. Жука в роки Першої світової війни Я. Таравська розглядає в ракурсі діяльності СВУ. Зокрема, вона акцентує увагу на культурно-просвітницькій роботі в таборах полонених, Президії СВУ і дипломатичній службі у віденському посольстві [39, с. 95-109]. Водночас, дослідниця аналізує й інші питання. Наприклад, у підпункті «А. Жук на дипломатичній службі в складі української місії у Відні (1918–1919)» розпочинає короткий аналіз історичних подій, а саме участі А. Жука в Бойовій управі УСС, поїздки до німецьких таборів і формування українських військових частин, відвідання Києва в момент приходу до влади П. Скоропадського. Згадує вона й його участь в роботі закордонних дипломатичних форумів 1919 р., більше уваги приділяючи конференції в Карлсбаді (8–15 серпня). Втім, свідомо чи несвідомо, не подає інформації відносно червневої віденської наради 1919 р. Епізодично згадує й подорож А. Жука і В. Липинського до двох тогочасних українських

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

столиць (Станіслава та Рівного). Проте, зрозуміти мету цієї подорожі допомагають матеріали канадського архіву А. Жука, які, на жаль, дослідниці не вдалося використати. Також у цьому параграфі Я. Таравська згадує участь А. Жука в Українській Народній Партії й діяльність в якості референта уряду ЗУНР у Відні. Безумовно, зазначені вище факти з політичної біографії є слушними, але вони не обумовлені тематикою і хронологією даного розділу.

Авторка справедливо відзначає велику роль А. Жука в розбудові та функціонуванні СВУ як організації, що сповідувала самостійницькі традиції [39, с. 82]. В своєму дослідженні Я. Таравська приділила увагу його участі в засіданнях Загальної Української Ради (далі ЗУР). Я. Таравська, акцентуючи увагу на ліквідації СВУ, обходить увагою реакцію інших осіб на ліквідаційну політику А. Жука як керманіча. Натомість, не посилаючись на джерела інформації, дослідниця стверджує, що СВУ мав на своєму балансі «чотири бібліотеки з надзвичайно цінними виданнями, чотири друкарні, чотири театри з гарними декораціями й дорогими костюмами, чотири оркестри та багато іншого, що приносило Союзові досить великі прибутки» [39, с. 81].

Дослідниця, розглядаючи культурно-освітню та організаційну діяльність в таборах для військовополонених, слушно визнає заслуги А. Жука в проведенні культурно-просвітньої роботи, що виявилось у започаткуванні гуртків, бібліотек і курсів грамоти. Проте, на нашу думку, її твердження, що діячу вдалося поглибити культурний рівень полонених є перебільшенням [39, с. 95].

Я. Таравська також аналізує фактори, які вплинули на формування світогляду молодого політика. Дослідниця, посилаючись на його спогади, реконструює участь А. Жука в РУП. Вона, розглядаючи питання громадсько-політичної діяльності Андрія Ілліча від 1900 до серпня 1914 рр. у контексті революційних подій, епізодично згадує роботу в Закордонному Комітеті УСДРП, липневій партійній нараді 1909 р., березневій нараді 1911 р., УІК. Зазначимо деякі помилкові твердження дослідниці. Зокрема, розглядаючи

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

взаємини А. Жука з В. Степанківським в 1912 р., вона стверджує, що причиною розбіжностей між двома політиками було різне розуміння напрямів реформування УСДРП [39, с. 62]. Насправді, обидва політика не розглядали питання модернізації колишньої партії, оскільки мали вже заготовлені власні політичні проекти. Авторка не розглядає кризу УСДРП і, відповідно, боротьбу А. Жука як керівника Закордонної Групи із ортодоксальними марксистами, які підтримували тогочасний Центральний Комітет партії. Я. Таравська, називаючи фактори, які вплинули на формування свідомості А. Жука, не обминає «галицький чинник», який остаточно звільнив його від марксистських догм, що дало змогу залучитися в український національно-демократичний рух і активно співпрацювати в економічних організаціях, насамперед в кооперації. Саме на останньому Я. Таравська акцентує увагу. Дослідниця, наголошуючи на найголовніших напрямках роботи А. Жука в українському кооперативному русі та підводячи певні підсумки, зазначає, що окрім економічної сторони кооперація набуває і національних рис. Мало уваги авторка приділила й взаємовідносинам А. Жука із провідними тогочасними діячами кооперації. Не розглядаються питання про ставлення А. Жука до революційних подій 1917 р. і українських урядів протягом 1917–1921 рр. При цьому вона подає причини поразки національно-визвольних змагань в інтерпретації А. Жука. Відповідно коротко зупиняється на його емігрантській діяльності. Зокрема, аналізуючи участь у Союзі українських журналістів і письменників, відмічає неабиякий авторитет політика, досвід якого допомагав у вирішенні нагальних проблем цієї організації [39, с. 112]. Кількома реченнями Я. Таравська згадує участь А. Жука в роботі Всеукраїнської Національної Ради, оминаючи пропозиції і проекти рішень, автором яких був А. Жук. Сумнівними є твердження про участь політика в засіданнях Закордонної Групи УСДРП протягом 1923 р. [39, с. 115]. Також дослідниця не згадує чимало подій з віденського періоду життя А. Жука 1920-х років. Наприклад: ставлення до Українського Національного Демократичного Об'єднання, участь в Комітеті оборони

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

західноукраїнських земель та ін. Натомість, спеціальну увагу акцентує на переїзді до Львова у 1930 р. і участі в культурно-економічних організаціях – Клуб українських емігрантів, «Супруга», Ревізійний Союз Українських Кооперативів. Не згадується діяльність в Товаристві Українських Кооперативів, а також не аналізується кооперативний доробок 1930-х рр. Цікавим видаються запропонований дослідницею погляд на відносини А. Жука із різними політичними діячами, що сповідували різні політичні платформи. Зокрема мова йде про В. Липинського, В. Дорошенка, Д. Антоновича, Ю. Колларда [39, с. 121-133]. Одним із важливих елементів дисертаційного дослідження є додаток, в якому наведена бібліографія праць А. Жука, що нараховує 200 позицій.

Наприкінці 2013 р. була захищена ще одна дисертація (автор – Н. Шульгата), яка присвячена А. Жуку [42]. Дослідниця виділяє три історіографічні періоди у дослідженні проблеми. Вона, аналізуючи становлення самостійницьких переконань, подає історію перебування А. Жука в лавах РУП і УСДРП. При цьому справедливо відмічає, що галицьке середовище змінило свідомість молодого соціал-демократа. Водночас, перебільшенням є твердження про те, що будучи членом Закордонної Групи УСДРП він пропагував ідею українського самостійництва [42, с. 41]. Розкриваючи політичну діяльність А. Жука в лавах СВУ і ЗУР, авторка не відзначає період Головної Української Ради (далі ГУР). 1918 р. дослідниця відмічає як новий етап у діяльності А. Жука. Дослідження Н. Шульгати, до певної міри, стало продовженням праці Я. Таравської.

У своїй ґрунтовній монографії В. Головченко [10] аналізує історію створення українського соціал-демократичного руху, перепиті партійного життя РУП і УСДРП напередодні Першої російської революції 1905 р., зазначає, що А. Жук підтримував М. Порша, за вказівками якого проводив у Харкові заходи проти прихильців Д. Антоновича [10, с. 57]. Дослідник, використовуючи архівний матеріал, доводить, що А. Жук займав помітне місце

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

серед тогочасних українських соціал-демократів. При цьому В. Головченко вважає, що українська соціал-демократія після 1907 р. перебувала радше в організаційній кризі, аніж ідеологічній. Він не оминув увагою березневу нараду 1911 р., за підсумками якої було вирішено видавати друкований орган «Вільна Україна», в основу якого було покладено програму А. Жука [10, с. 118]. В. Головченко зазначає, що А. Жук був ініціатором і організатором УІК у Львові, щоправда не наводячи детальної інформації про діяльність комітету. Підсумовуючи, слід зазначити, що монографія привертає увагу, перш за все, насиченістю архівним і публіцистичним матеріалом. У 2009 р. В. Головченко (у співавторстві з В. Солдатенком) була опублікована монографія, яка присвячена українському питанню в роки Першої світової війни [11]. Зокрема, автори приділи увагу подіям напередодні війни, а саме ставленню українських партій і організацій до вирішення українського питання. Вони, згадуючи березневу нараду 1911 р. українських емігрантів, аналізують програму «Вільної України», автором якої був А. Жук [11, с. 35].

На початку 2000-х рр. з'явилася цікава праця Романа Ковалю [20], яка присвячена українському скульптору, четару УСС Михайлу Гаврилку, з яким в період Першої світової війни активно співпрацював А. Жук. У цій праці автор публікує карикатуру М. Гаврилка на А. Жука, яка датована 1916 р. із надписом «Дипльомат» [20, с. 130]. У додатках публікується звіт голови СВУ про подорож до Фрайштадту, листи А. Жука до М. Гарилка, Т. Палуцака, Н. Гірняка, М. Луцкевича, а також дві фотографії А. Жука як члена СВУ [20, с. 85-86].

Кілька праць присвячено діяльності наддніпрянських політемігрантів на Галичині напередодні Першої світової війни. Зокрема, Людмила Качмар у своїй книзі [18] аналізує суспільно-політичну і громадську діяльність російських українців у Галичині. Виділяючи дві хвилі політичної еміграції наддніпрянських українців, вона характеризує А. Жука з позивної сторони як «безпосереднього творця української самостійницької думки» і для

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

підтвердження цього наводить уривок із листа до А. Крушельницького [18, с. 72]. Розглядаючи протиріччя між українськими соціал-демократами, дослідниця наголошує, що А. Жук як один із керівників Закордонної Групи УСДРП робив ставку на зміну методів і форм діяльності групи, щоб уникнути помилок, яких припустилась партія в період революційних подій 1905–1907 рр. Л. Качмар, висвітлюючи партійну нараду 1909 р., доводить, що позиція А. Жука зводилась до того, щоб українські соціал-демократи не брали прикладу з РСДРП, ідеї якої непристосовані до українського життя [18, с. 75]. Також Л. Качмар розглядає передумови створення та початковий період діяльності СВУ. Аналізуючи працю А. Жука, опубліковану 1923 р. [14], вона показує його позицію з національного питання напередодні Першої світової війни. Зупиняється дослідниця й на відносинах А. Жука і В. Степанківського. На думку Л. Качмар, А. Жук бачив слабкі сторони концепції В. Степанківського (обстоював проект «молодо українства»), а тому радив йому «еволюціонувати, а не робити революцій». Історик, висвітлюючи перебіг подальших подій, зупиняється на діяльності УІК, організатором якого виступав А. Жук, але не подаючи ніяких даних про його роботу в цьому комітеті. Л. Качмар, розглядаючи переддень заснування СВУ, доходить висновку, що ініціатором скликання наради українських емігрантів з Росії 4 серпня 1914 р. у Львові був А. Жук, на якій було проголошено про створення СВУ, а також, що саме він став співавтором першого програмового документа союзу «Наша платформа» [18, с. 119-120].

Наступна праця з цієї серії представлена С. Адамовичем [1], який розглядав еволюцію, ідейно-теоретичні погляди наддніпрянських політиків в Австро-Угорщині, а саме створення СВУ і його стосунки з ГУР, УСС; вплив наддніпрянців на культурно-духовне життя західноукраїнського регіону. На підставі аналізу березневої наради 1911 р. наддніпрянців автор робить висновок, що позиція А. Жука і В. Липинського були відмінними від позиції Д. Донцова. Крім того, дослідник наголошує на протиріччях серед емігрантів.

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

Як один із прикладів, він наводить уривок із листа А. Жука до І. Крип'якевича 1915 р., в якому в негативних тонах характеризується постать Д. Донцова який не підтримував політику СВУ. Науковець, аналізуючи протоколи ЗУР, в роботі якої брав участь А. Жук, дійшов висновку, що «в умовах зростаючої апатії і наближення кризи [А. Жук] засуджував австрофільську політику українців Австро-Угорщини, закликав домогтися представництва в Корній раді, створення українського університету і поділу Галичини» [1, с. 84]. В дослідженні фрагментарно висвітлено участь А. Жука в українському січовому русі.

У дисертаційному дослідженні В. Іващук окремо розглядається діяльність А. Жука на фоні суспільно-політичного життя Східної Галичини в 1930-х рр. ХХ ст. У дослідженні наводяться уривки листів В. Дорошенка до А. Жука, в яких обговорюється ставлення до більшовизму. Автор подає біографічні данні про А. Жука і ознайомлює читача із його участю в громадських і суспільно-політичних організаціях міжвоєнної Галичини [16]. Він відзначає германофільські позиції А. Жука відносно українського руху у міжвоєнний період, посилаючись на рецензію А. Жука на книгу Ю. Липи «Призначення України».

Серед праць, у яких йдеться про українську еміграцію міжвоєнного періоду, слід назвати монографію В. Піскун [35]. Дослідниця, опрацювавши значний архівний матеріал і тогочасну пресу і мемуарну спадщину, розглядає діяльність українських політичних емігрантів у західноєвропейських країнах. Невеличку інформацію в дослідженні знаходимо й про А. Жука. Зокрема, авторка подає коротеньку біографічну інформацію про українського емігранта, зазначаючи, що він «жив там [у Відні. – А.М.] вигнанцем з початку Першої світової війни» [35, с. 206-207]. Наводить вона спогади Н. Суровцової про А. Жука, де в позитивних тонах охарактеризовано персону А. Жука. Вона, аналізуючи діяльність української політичної еміграції у Німеччині, звертає увагу на видання «Нове Слово», яке редагував З. Кузеля, і зазначає, що «люди ці були згуртовані раніше А. Жуком для видавничого органу народної партії»

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

[35, с. 285]. Висвітлюючи діяльність Західноукраїнського Товариства Ліги Націй В. Піскун наводить цікавий уривок із листа А. Жука до голови товариства Р. Перфецького від 18 лютого 1928 р.

Ґрунтовними, на нашу думку, є статті Ю. Лаврова, які присвячені СВУ. Дослідник, вдаючись у подробиці, доводить, що ініціаторами скликання наради 4 серпня 1914 р. у Львові були А. Жук і В. Дорошенко. Автор визнає причетність А. Жука до редагування платформи СВУ [23, с. 18-19]. Аналізуючи передумови утворення СВУ, він вважає, що його передвісником виступав УІК, що впливало із листування А. Жука і В. Липинського протягом 1911–1912 рр. В наступній статті Ю. Лавров аналізує перші кроки СВУ. Згадує зустріч комітету українських депутатів віденського парламенту на чолі Є. Петрушевичем з А. Жуком і О. Скорописом-Йолтуховським, що дозволило зробити висновок про українську політику СВУ [24, с. 15].

Також заслуговує на увагу дослідження І. Патера [30], який свої дослідні студії присвятив історії СВУ. Аналізуючи архівний фонд СВУ, І. Патер коротко подає інформацію щодо роботи ГУР, ЗУР, ЗУКР. Підтверджує, що А. Жук дотримувався державницьких, самостійницьких позицій. Він показав зміну політичної стратегії А. Жука з початком революційних подій в Російській імперії 1917 р., акцентуючи увагу на культурних потребах українських полонених в таборах. Ґрунтовною працею, яка підсумувала попередні дослідження, стала монографія зазначеного автора [34]. На її сторінках автор наводить маловідомі факти, які стосуються діяльності А. Жука в СВУ (наприклад, згадує нараду 1915 р. у Філіполі та Константинополі з Є. Голоцінським, на якій піднімалось питання співпраці з СВУ і проведення революційної роботи на російській Україні [34, с. 234]).

Серед праць, присвячених СВУ, можна згадати й дисертаційне дослідження Л. Кривошеєвої [21], в якому А. Жук згадується як один із редакторів «Вісника СВУ». Розглядаючи український січовий рух, Л. Кривошеєва торкається участі А. Жука в роботі Боевої Управи УСС (далі БУ

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

УСС), зазначає, що він виступав за збільшення чисельності січовиків, щоби збільшити політичну вагу українців у стосунках з австрійським та німецьким урядами [21, с. 163].

Також слід відзначити монографію М. Палієнко, в якій неодноразово згадується й про А. Жука [28]. Авторка проаналізувала історію створення та функціонування архівних осередків української політичної еміграції у міжвоєнний період в країнах Європи, США та Канади. Дослідниця, опрацювавши матеріали архівних фондів, реконструює документальну спадщину міжвоєнного періоду таких організацій як Український історичний кабінет, Українська бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі, Музей визвольної боротьби України в Празі (далі – МВБУ). Аналізуючи архівні матеріали, М. Палієнко вказує джерела надходження матеріалів і архівних збірок до МВБУ. Зокрема, вона відмічає й заслуги А. Жука, який надіслав архів СВУ з Відня. Для підтвердження цінності надісланих матеріалів наводить листа А. Жука до керівництва МВБУ, який датовано груднем 1929 р. [28, с. 198-199]. Крім того, дослідниця подає коротеньку інформацію про місцезнаходження архівних фондів А. Жука за кордоном, а також згадує про передачу архіву А. Жука із Львівського обласного державного архіву до Центрального державного історичного архіву УРСР у Києві.

Наступною працею джерелознавчого характеру є праця Г. Сварник [36]. У ній йдеться про історію створення архівних збірок. Зокрема, подається короткий опис архівної збірки А. Жука. До цього блоку праць можна віднести й перший том зібрання творчої спадщини В. Липинського, надрукований у видавництві «Смолоскип» у 2003 р., оскільки він має розлогу передмову та ґрунтовні коментарі [25]. Том містить листи В. Липинського до А. Жука, яких нараховується 120 одиниць і які в хронологічному вимірі охоплюють 20 років (1910–1930 рр.).

Також останніми роками з'явилися дослідження, які присвячені деяким діячам українського соціал-демократичного напрямку. Зокрема можна

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

відзначити монографію А. Шаповала [41]. Аналізуючи політичний шлях Д. Антоновича, автор висвітлює його роботу в РУП. При цьому А. Шаповал, посилаючись на спогади А. Жука, пояснює дії Д. Антоновича. Автор доходить висновку, що на перших порах А. Жук підтримував дії Д. Антоновича. Дослідник показує позицію А. Жука під час дискусії відносно національного питання між Д. Антоновичем і М. Поршем [41, с. 77]. Висвітлюючи грудневі збори харківської партійної організації 1905 р., дослідник акцентує увагу на тому, що Д. Антонович виступав за розпуск РУП і приєднання до РСДРП, проти чого виступив А. Жук.

Отже, вочевидь, останнім часом вийшло друком чимало праць, у яких згадується про життя та діяльність А. Жука. Сучасні дослідники намагаються використовувати архівний матеріал, з'ясовувати перипетії його долі як на фоні загальних процесів, так і шляхом вивчення окремих епізодів біографії. Втім, здебільшого автори зосереджені на суспільно-політичній діяльності А. Жука у період першої половини ХХ ст. На часі стоїть завдання створення інтелектуальної біографії А. Жука.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамович С. Наддніпрянська політична еміграція в суспільно-політичному житті західноукраїнських землях (1914–1918) / С. Адамович – Івано-Франківськ «Місто НВ», 2003. – 148 с.
2. Андрій Жук Проф. М. Грушевський і Союз визволення України в роках Першої світової війни / А. Жук // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 111–134.
3. Андрій Жук : матеріали біографії (автобіографія, спогади, листування) / А. Жук // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 177–240.
4. Витанович І. Андрій Жук (Ільченко) – кооператор-громадянин (Реферат прочитаний на сходинах Товариства українських кооператорів у Львові дня 2. 1. 1938 р. з нагоди 30-ліття літературно-кооперативної праці) / І. Витанович – Львів : Накладом автора, 1938. – 16 с.

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

5. Вшанували 30-літню працю Андрія Жука у Львові // Америка. – 1938. – 22 січня.
6. Гирич І. «Федераліст» очима «самостійника» (до історії написання статті А. Жука «М. Грушевський та СВУ») / І. Гирич // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 83–111.
7. Гирич І. Канадський архів Андрія Жука / І. Гирич // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 175.
8. Гирич І. У тіні В. Липинського (Андрій Жук як політичний мислитель й дослідник історії визвольного руху) / І. Гирич // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 17–18.
9. Гирич І. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина XIX – початок XX) / І. Гирич. – К. : Український письменник, 2014. – 494 с.
10. Головченко В. Від «Самостійної України» до Союзу визволення України : нариси з історії української соціал-демократії початку XX століття / В. Головченко. – Харків : «Майдан», 1996. – 189 с.
11. Головченко В. Українське питання в роки Першої світової війни / В. Головченко, В. Солдатенко. – К. : Парламентське видавництво, 2009. – 448 с.
12. Грач Л. Діяльність Андрія Жука у таборах для українських військовополонених періоду Першої світової війни / Л. Грач // III міжнародний конгрес українців. – Харків, 1996. – С. 211–213.
13. Дорошенко В. Людина сину (Слів кілька про Андрія Жука) // Календар-альманах «Дніпро» на 1939 р. / В. Дорошенко. – Львів, 1938. – С. 127–130.
14. Жук А. До історії української політичної думки перед війною / А. Жук // Визволення. – Відень-Прага. – 1923. – Ч. 1–2.
15. Жук А. Як дійшло до заснування Союзу визволення України (Спомини у 20-ліття «Союзу») / А. Жук // Молода нація. – 2002. – №3. – С. 135–150.
16. Іващук В. Наддніпрянська політична еміграція у громадсько-політичних процесах Західної України в 1920 – 1939 рр. : дис. ...канд. іст. наук / В. Іващук. – Тернопіль, 2010. – 225 с.

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

17. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ–ХХ століть : соціально-політичний портрет / Г. Касьянов – К. : Либіль, 1993. – 176 с.
18. Качмар Л. Галичина в політичному житті наддніпрянських емігрантів на початку ХХ століття / Л. Качмар. – Львів : Астролябія, 2002. – 155 с.
19. Качор А. 80-ліття Андрія Жука / А. Качор // Нові дні. – 1960. – № 9. – С. 7–8.
20. Коваль Р. Михайло Гаврилко : і стеком, і шаблею : Історичний нарис / Р. Коваль. – К. : Історичний клуб «Холодний Яр» ; Вінниця : Державна картографічна фабрика, 2011. – 472 с.
21. Кривошеєва Л. Національно-просвітня діяльність Союзу визволення України в таборах військовополонених українців (1914–1918 рр.) : дис. ... канд. іст. наук / Л. Кривошеєва – Запоріжжя, 2009. – 242 с.
22. Кулинич І. М. Україна в загарбницьких планах німецького імперіалізму (1900–1914 рр.) / І. М. Кулинич. – К. : АН УРСР, 1963. – 216 с.
23. Лавров Ю. Початок діяльності Союзу визволення України / Ю. Лавров // Український історичний журнал. – 1998. – № 4. – С. 17–33.
24. Лавров Ю. Початок діяльності Союзу визволення України / Ю. Лавров // Український історичний журнал. – 1998. – № 5. – С. 3–16.
25. Липинський В. Повне зібрання творів, архів, студії / В. Липинський. – К. : Смолоскип, 2003. – Т. 1 : Листування. (А – Ж). – 959 с.
26. Олесевич Л. О. Кооперативні міфи і капіталістична дійсність (Західноукраїнська буржуазна кооперація (1883–1939) / Л. О. Олесевич. – К. : Наукова думка, 1974. – 167 с.
27. Осташко Т. Андрій Жук в добі національно-визвольних змагань / Т. Осташко // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 46–57.
28. Палієнко М. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій) / М. Палієнко – К. : Темпора, 2008. – 688 с.

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

29. Патер І. Андрій Жук – журналіст / І. Патер // Українська періодика і сучасність : доповіді та повідомлення II Всеукраїнської науково-теоретичної конференції 21–22 грудня 1994 р. – Львів, Житомир, 1994. – С. 192–193.

30. Патер І. Андрій Жук і Союз визволення України / І. Патер // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 58–82.

31. Патер І. Андрій Жук: політик, кооператор, публіцист / І. Патер // Вісник львівської комерційної академії. – 1998. – Т. 2, ч. 3. – С. 114–131.

32. Патер І. Громадсько-політична діяльність А. Жука у Львові / І. Патер // Історичне краєзнавство і національне виховання: міжнародна науково-теоретична конференція. – Львів, 1994. – С. 72–74.

33. Патер І. Пастушенко Р. Андрій Жук (1880–1968) / І. Патер // Українські кооператори : історичні нариси. – Львів, 1999. – С. 281–294.

34. Патер І. Союз визволення України: проблеми державності і соборності / І. Патер – Л. : [б.в.], 2000. – 344 с.

35. Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-ті роки ХХ століття) / В. Піскун – К. : «МП Леся», 2006. – 672 с.

36. Сварник Г. Архівні та рукописні збірки Наукового товариства ім. Шевченка в Національній бібліотеці у Варшаві. Каталог-інформатор / Г. Сварник. – Варшава–Львів–Нью-Йорк : «Український архів» і Наукове товариство ім. Шевченка, 2005. – 352 с.

37. Сніцарчук Л. Сторінки творчого життя Андрія Жука / Л. Сніцарчук // Збірник праць науково-дослідного центру періодики. – Львів, 1997. – Вип. 3/4. – С. 400–410.

38. Сніцарчук Л. Жук Андрій / Л. Сніцарчук // Українська журналістика в іменах. – 1996. – Вип. 3. – С. 130–131.

39. Таравська Я. Громадсько-політична та науково-публіцистична діяльність Андрія Жука (1880–1968) : дис. ... канд. іст. наук / Я. Таравська. – К., 2012. – 233 с.

40. 30-літній ювілей редактора А. Жука // Громадсько-кооперативний часопис. – 1938. – 16 січня.

А. Магурчак. Андрій Жук в українській історіографічній традиції

41. Шаповал А. Дмитро Антонович : життя та діяльність / А. Шаповал. – Миронівка : ПрАТ «Миронівська друкарня», 2012. – 348 с.
42. Шульгата Н. Андрій Жук у суспільно-політичних процесах Галичини і Наддніпрянщини першої третини ХХ ст.» : дис. ... канд. іст. наук / Н. Шульгата – Львів, 2013. – 213 с.
43. Ювілей редактора Андрія Жука // Новий час. – 1938. – 4 січня.
44. Ясь О. Андрій Жук у світлі сучасної української історіографії / О. Ясь // Молода нація. – 2002. – № 3. – С. 250–258.

В статтє анализируются исследования, которые появились в ходе изучения биографии Андрея Жука – одного из лидеров украинского национально-освободительного движения первой половины ХХ в. Автором выделено два историографических периода, которые отличаются оценками и насыщенностью материала.

Ключевые слова: *Андрей Жук, украинская историография, биография.*

The article analyzes the historiographical revisions, which arose in the study of the personality of Andrey Zhuk, one of the leaders of Ukrainian national liberation movement in the first half of the twentieth century. The author identified two historiographical periods, which are different evaluations and content material.

Analyzing the first period, it should be noted a small number of works, as well as the fact that the authors were supporters and friends of the Ukrainian policy. Usually, they described the life and political career of A. Zhuk and praised his work. In Soviet historiography the figure A. Zhuk was ignored, or sometimes mentioned in a negative light.

Considering the second historiographical period, it should be noted that it presented a significantly large number of works. The authors have begun to use archival materials and, accordingly, to carry out a more thorough investigation. On special attention deserves the almanac «Young nation» of the publishing house «Smoloskyp», which was founded in the mid 90-ies of XX century. So, in 2002, came a room devoted to A. Zhuk.

Lately there were many papers that mention about the life and activities of A. Zhuk. Modern researchers are trying to use archival material to investigate the vicissitudes of his destiny as against the General processes and by examining the individual episodes of the biography. However, generally the authors focused on socio-political activities A. Zhuk during the first half of the twentieth century. Queue is the task of creating the intellectual biography of A. Zhuk.

Key words: *Andriy Zhuk, Ukrainian historiography, biography.*